

PUTİN YARGILANMAYA ÇALIŞILIYOR: PEKİ YA BATI'NIN SUÇLULARI?

Onur URAZ

Öğretim Görevlisi Dr.

Analiz No : 2023 / 9

28.03.2023

Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM), Ukrayna'nın Rusya kontrolü altındaki bölgelerinde Ukraynalı çocukların kaçırıldığına ve/veya Rusyaya zorla göç ettirildiğine ve bu bağlamda savaş suçu işlendiğine dair kuvvetli delillerin mevcudiyeti iddiası ile 17 Mart 2023 tarihinde Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin ve Rusyanın Çocuk Hakları Komiseri Maria Alekseyevna Lvova-Belova hakkında tutuklama kararı çıkardı. Tutuklama kararı özellikle Batı ülkelerinde takdirle karşılandı ve adaletin tecelli etmesi yönünde önemli bir adım olarak değerlendirildi. Her ne kadar Rusyanın Ukraynaya silahlı müdahalesi uluslararası hukuku açıkça ihlal etmekteyse ve çatışmalar sırasında iki tarafın da savaş suçları ve insanlığa karşı suçları işlediklerine dair iddia ve veriler mevcut olsa da, kanımızca bu tutuklama kararı gerek hukuki gerekse siyasi yönden ziyadesi ile sorunlu görünmektedir.

Hukuki yönden değerlendirildiğinde, uluslararası teamül hukukunun yerleşik ilkelerinden olan devlet başkanlarının yabancı yargı organlarının yargı yetkilerinden bağışıklığı ile UCMnin kuruluş amaçlarından olan en yüksek düzeydeki muvazzaf devlet yetkililerinin dahi nüve suçlardan (*core crimes*) -yani soykırım suçu, insanlığa karşı suçlar, savaş suçları ve saldırı suçu- birini işlemeleri halinde yargılanabilmesi gayesi arasındaki gerilim temel hukuki sorunu teşkil etmektedir.

Siyasi bakımdan ise, bazı Batılı devletlerin Irak ve Afganistanda işlediği iddia edilen eş düzeyde vahim suçlara ilişkin başta eski ABD Başkanı George W. Bush ve eski İngiltere Başbakanı Tony Blair olmak üzere üst düzey devlet yetkililerinin UCM nezdinde yargılanması için yapılan tüm girişimler geçiştirilmişken, İngiliz Karim A.A. Khanın başsavcılık pozisyonuna gelmesini müteakip olarak geçtiğimiz birkaç ay içinde önce UCM üyesi olmayan Çinin devlet yetkilileri hakkında Uygurlara karşı fiiller ile alakalı olarak tahkikat yapılmakta olduğu bilgisinin ortaya çıkması,[1] daha sonra yine üye olmayan Türkiye tarafından FETÖ ve PKK/PYD üyelerine yönelik yürütülen meşru uluslararası operasyonların insanlığa karşı suç teşkil ettiğine dair isnadın Belçika menşeli bazı sivil toplum örgütlerince UCM Savcılığına iletildiği haberlerinin ciddiyetle paylaşılması,[2] ve en

nihayetinde Putin hakkındaki tutuklama kararı, UCMnin seçici adalet veya Batı adaletinin yeni bir tezahürü olduğu eleştirilmesini kaçınılmaz kılmıştır.

Bu gelişmeler ışığında, yüz yıllık sürece yayılan girişimler dizisinin bir sonucu olarak büyük umutlarla kurulan UCMnin 20 yıl içinde ekseriyetle Özgür Batı haricindeki dünyaya doğrultulmuş bir hukuk silahı haline gelmesi tehlikesi hiç olmadığı kadar somut bir hale gelmiştir.

UCMnin Yargı Yetkisinin Doğması, Kullanılması Ve Etkileri

UCMyi kuran Roma Statüsü, Mahkemenin yargı yetkisine ilişkin sınırları açıkça belirlemiştir. Maddi hukuk yönünden mahkemenin yetkisi nüve suçlarla sınırlı olup, bu suçlar haricinde yargılama yapma yetkisi bulunmamaktadır. Kişi yönünden mahkeme devletlere herhangi bir cezai veya hukuki sorumluluk isnat edememektedir, hususiyetle bireyleri yargılamak üzere tasarlanmıştır. Mahkemenin yargı yetkisi ise üç halde doğabilmektedir. İsnat edilen suçun (i) üye ülke sınırlarında işlenmesi, (ii) üye ülke vatandaşı tarafından işlenmesi ve son olarak (iii) bir durumla alakalı olarak soruşturma yürütmek üzere UCMnin Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) tarafından yetkilendirilmesi hallerinde yargı yetkisi doğabilecektir. BMGK tarafından yetkilendirme halinde, tıpkı Sudan durumunda vaki olduğu gibi, üye olmayan bir ülke sınırlarında gerçekleşen veya vatandaşı tarafından işlenen suçlara ilişkin olarak dahi UCMnin yargı yetkisi doğabilmektedir.

Mahkeme tamamlayıcı nitelikte olup, ancak ulusal sistemler ilgili suçları yargılayamayacak durumdaysa veya samimi olarak yargılama yapmamaktaysa devreye girmektedir. Putin aleyhine çıkarılan tutuklama kararına ilişkin yargı yetkisi, Ukraynanın 21 Kasım 2013 tarihinde itibaren UCMnin yargı yetkisini tanıması kapsamında, Ukrayna topraklarında gerçekleşen fiillere ilişkin olarak doğmuştur. Bu bakımdan Rusyanın üye ülke olmaması bir etki yaratmamaktadır. Ancak UCM sadece Ukraynada gerçekleşen fiilleri ile alakalı yargılama yapabilecektir. Sahada gerçekleştiği iddia edilen fiillerin Putin ile ilişkilendirilmesi ise UCM Statüsünün 28. Maddesi kapsamında mümkün olup, maddeye göre etkin otorite ve kontrol sahibi üstler astların yaptığı fiillerden icraen veya ihmalen sorumlu tutulabilmektedir.

Görevdeki Bir Başkanı Tutuklamak Ne Kadar Kolay? Daha Önce Bu Şekilde Verilmiş Bir Karar Var Mı? Bu Kararın Sınırları Nereleri İçeriyor?

Tutuklama tedbiri UCM Statüsünün 58. Maddesinde düzenlenmiş olup, bu hükme göre Ön Yargılama Dairesi, savcılığın talebi üzerine, eğer talebe konu kimsenin isnat edilen ve mahkemenin yargı yetkisinde olan suçu işlediğine dair makul bir (ön)kanaat varsa ve kişinin tutuklanması mahkemeye yargılama için getirilmesi, yargılama faaliyetlerinin salahiyeti veya suçun işlenmeye devam etmesinin engellenmesi için elzemse tutuklama kararı verebilir. Öte taraftan Statünün 27. Maddesinin 2. Fıkrası, ulusal veya uluslararası hukukça sağlanan resmi bağışıklıkların, mahkemenin bu bağışıklığın bahşedildiği kimse

üzerindeki yargı yetkisine halel getiremeyeceğini hüküm altına almaktadır. Putin hakkındaki tutuklama kararı bu iki hükme dayanarak çıkarılmıştır.

Bu karar UCM yargılamasında bir ilk değildir. Daha önce 2011 yılında eski Libya lideri Muammer Kaddafi ile alakalı olarak tutuklama kararı çıkarılmış, ancak kararın çıkmasından birkaç ay sonra Kaddafi isyancılarca katledilmiştir. Öte taraftan eski Sudan Devlet Başkanı Ömer El-Beşir hakkında 2009 yılında çıkarılan tutuklama kararı mahkemenin görevdeki bir devlet başkanı hakkında çıkardığı ilk yakalama kararı olup, üye devletlerden Güney Afrika'nın ve Ürdünün El-Beşirin ziyaretleri sırasında bu kararı uygula(ya)maması büyük tartışmalara yol açmıştır. Sudanda gerçekleşen darbe sonrası başkanlık görevi son bulan ve tutuklu olan El-Beşirin, UCMye teslim edileceğine dair haberler çıksa da bu teslim henüz gerçekleşmemiştir.

Bu noktada UCMnin görevdeki bir devlet başkanı hakkında tutuklama kararı çıkarmasının, şartlar sağlandığında mümkün bir tedbir olduğunu iddia etmek mümkün olabilecekse de fiziki olarak böyle bir tutuklama yapmanın oldukça zor olduğu aşikardır. Zira UCMnin kendi kolluk kuvveti bulunmayıp, kararların uygulanması üye devletlerin iş birliğine bağlıdır. UCM Statüsü gereği an itibari ile sayısı 123 olan üye devletlerin her biri mahkemece alınan kararları uygulamakla mükelleftir. Öyleyse Putinin, bu karar sonrası Türkiye, ABD ve Çin gibi üye olmayanlar dışındaki ülkelere gitmesinin mümkün olmayacağı ileri sürülebilir. Zira tüm üye ülkeler kararın çıkmasından itibaren Putini tutuklamak yükümlülüğündedir. Ancak El-Beşirin bir türlü tutuklanamaması bu durumun pratikte ne kadar zor olduğuna delalet etmektedir.

Bu noktada öne çıkan hukuki sorun devlet başkanı bağışıklığı ilkesi ile UCMnin 27. Maddesinin çelişmesidir. Bu husus özellikle UCM üyesi ülkelerden Ürdünün bağışıklık ilkesi gereği El-Beşiri tutuklamaktan imtina etmesine müteakip başlayan hukuki tartışmalarda ve UCMnin ilgili kararlarında öne çıkmıştır. UCMnin İlk Derece Dairesi, Ürdünün El-Beşiri tutuklamayarak yükümlülüğünü yerine getirmediğini, zira BMGK kararının bağışıklık imtiyazını ortadan kaldırdığını belirtmiştir.

Öte yandan, Temyiz Divanı kararı onaylarken gerekçeyi farklılaştırmış ve uluslararası mahkemeler önünde bağışıklık iddiasının uluslararası teamül hukuku bağlamında ileri sürülemeyeceğini iddia etmiştir. Bu gerekçe Uluslararası Adalet Divanının 2002 tarihli Tutuklama Emri (*Arrest Warrant*) kararının 61. Paragrafına da atıfta bulunarak, Divanın bağışıklıkların bazı yetkili uluslararası ceza mahkemeleri önünde uygulanmayabileceğine dair görüşüne yer vermiştir.

Ancak UCMnin bu kararı Dov Jacobs, Claus Kress, Ben Batros ve Dapo Akande gibi birçok önde gelen uluslararası hukukçu tarafından ağır ve haklı şekilde eleştirilmiştir.[3] Öncelikle böyle bir yerleşik teamül kuralından biçimde bahsetmek mümkün değildir. Dahası bir kimsenin UCM önünde bağışıklık kartını ileri sürememesi ile, egemen eşit bir devletin başka bir devletin başkanının tutuklaması bakımından bağışıklık iki ayrı meseledir. UCM ilgili kararında iki unsuru birbirine karıştırmıştır. UCM ilgili görüşü ile aynı zamanda yerleşik uluslararası hukuk sisteminin rızaya dayalı olması ve egemen eşitlik ilkesine dayanması, Mahkeme ilkelerinin altına adeta dinamit döşemiştir.

Putin Tutuklanabilir Mi? Uluslararası Hukuk Tutuklama Emri İçin Ne Diyor?

Batı akademik camiasındaki birçok akademisyen ve devlet görevlisi Putinin tutuklanması kararının uluslararası hukuka uygun olduğunu ispatlamak için yarışa girmiş durumdadır. Özellikle ABDnin, uluslararası yargı organlarına olan mesafesi ve güvensizliği sebebi ile UCMye üye olmaktan açıkça kaçınan bir devlet olarak, resmi ve akademik düzeydeki propagandası en kibar tabiri ile rahatsız edici bir tezat oluşturmaktadır. Lakin ne tüm bu girişimler, ne Rusyanın müdahalesinin açık hukuksuzluğu, ne de işlenen suçlar içinde bulunduğumuz uluslararası hukuk sisteminde bu tutuklamayı hukuki kılabilecektir. El-Beşirden farklı olarak Putin hakkında bir BMGK kararı yoktur. UCM Savcısının özel danışmanlarından ve önde gelen uluslararası ceza hukukçularından olan Kevin Jon Hellerın ve Çin Dışişleri Bakanlığının hatırlattığı üzere, UCM üyeliği iki devlet arasındaki ilişkiler bakımından bağışıklığa saygı duyulması ilkesini ortadan kaldırmaz. Yine Hellerın hatırlattığı bir diğer ilke de, devletlerin tek başlarına yetkili olmadıkları hususlarda bir araya gelerek yetki yaratamayacaklarıdır. Bu nokta ziyadesi ile önemli olup detaylandırılması gereklidir.

Devletler bir araya gelip haklarından feragat edebilir veya hak ve yükümlülük doğurabilir. Bu bakımdan UCM üyesi ülkelerin hepsi kendi devlet başkanlarına ilişkin olarak UCM kapsamında bağışıklıktan feragat etmiş durumdadır. Öyleyse bir UCM üyesi ülkenin devlet başkanı hakkında mahkemenin çıkaracağı tutuklama kararı, bir başka üye devlet tarafından uygulanabilecektir. Ancak bu durum üye olmayan devletler bakımından farklıdır. Zira üye olmayan bir devlet, devlet başkanı bağışıklığından feragat etmemiştir ve diğer devletlerin kendi yetkilerinde olmayan bir şeye bir araya gelerek yetkili olma hakkı ve durumu yoktur. Nasıl Türkiye ile Azerbaycan bir antlaşma yapıp kurdukları mahkeme ile ABD Başkanını tutuklama yetkisine sahip olamayacaklarsa, UCM üyesi devletlerin de Putinle ilgili böyle bir yetkiye sahip olamayacakları açıktır. Bu da ziyadesi ile garip bir durum yaratmaktadır. Kağıt üzerinde UCM, Putin ile ilgili tutuklama kararı çıkarma gücüne sahiptir ve çıkan karar usulen muteberdir. Ancak hiçbir üye ülke bu kararı uygulama gücünü elinde bulundurmamaktadır. Putinin herhangi bir UCM ülkesince tutuklanması uluslararası hukukun açık ihlali olacaktır.

Son tahlilde bu karar UCM bakımından büyük bir kumar olup, dört ihtimal belirmektedir. Bunlardan ilki Rusyada köklü bir yönetim değişikliği olup, Putinin Rusya tarafından UCMye teslim edilmesidir. Böyle bir değişiklik gerçekleşse dahi, Rus devlet kültüründe eski bir devlet başkanın bu şekilde teslim edilmesi yeri olmayan bir eylemdir. O sebeple UCM için en pozitif olan bu ihtimal uzak görünmektedir. İkinci ihtimal, Putinin seyahat ettiği bir UCM üyesi ülke tarafından tutuklanarak UCMye teslim edilmesidir. Yukarıda açıklanan hukuka aykırılığın ötesinde, siyasi olarak, nükleer bir büyük gücün devlet başkanına yönelik böyle bir girişimde bulunabilecek bir devletin var olup olmadığını okuyucunun takdirine bırakıyorum. Üçüncü ihtimal krizin uzaması, Putinin UCM ülkelerine seyahat etmekten imtina etmesi ve günün birinde vefatı ile dosyanın kapanmasıdır. Son ihtimal ise, Ukrayna krizinin siyasi olarak çözülmesi sonucu gelecek baskı ile kararın geri alınması veya -daha da kötüsü- siyasi konjonktürün değişmesi ile Rusyanın UCM üyesi ülkelerle ilişkilerini

düzeltmesi ve UCM kararının kendi üyelerince uygulanmayarak Putinin serbestçe bu ülkeleri ziyaret etmesidir. Bu son ihtimal UCMnin zaten sallantıda olan güvenilirliğini ve etkinliğini tamamı ile yerle bir edecektir.

[1] The case against China at the ICC, *Eurasianet*, August 12, 2022, https://eurasianet.org/the-case-against-china-at-the-icc

[2] Julian Borger, ICC asked to investigate Turkish government over persecution of opponents around the world, *The Guardian*, March 1, 2023, https://www.theguardian.com/world/2023/mar/01/icc-asked-to-investigate-turkish-government-over-persecution-of-opponents-around-the-world

[3] You have just entered Narnia: ICC Appeals Chamber adopts the worst possible solution on immunities in the Bashir case, *Spreading the Jam*, May 6, 2019, https://dovjacobs.com/2019/05/06/you-have-just-entered-narnia-icc-appeals-chamber-adopts-the-worst-possible-solution-on-immunities-in-the-bashir-case/ ; Dapo Akande, ICC Appeals Chamber Holds that Heads of State Have No Immunity Under Customary International Law Before International Tribunals, *EJIL:Talk!*, May 6, 2019, https://www.ejiltalk.org/icc-appeals-chamber-holds-that-heads-of-state-have-no-immunity-under-customary-international-law-before-international-tribunals/ ; Claus Kreß, Preliminary Observations on the ICC Appeals Chambers Judgment of 6 May 2019 in the Jordan Referral re Al-Bashir Appeal, *Torkel Opsahl Academic EPublisher*, Occasional Paper Series, 2019, https://www.toaep.org/ops-pdf/8-kress ; Ben Batros, A Confusing ICC Appeals Judgment on Head-of-State Immunity, *Just Security*, May 7, 2019, https://www.justsecurity.org/63962/a-confusing-icc-appeals-judgment-on-head-of-state-immunity/

Yazar Hakkında :

Onur Uraz, Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesinde, Uluslararası Kamu Hukuku alanında öğretim üyesidir. Araştırma alanları uluslararası ceza hukuku (özellikle soykırım suçunun yasal kavramsallaştırması), insan hakları hukuku ve uluslararası enerji hukuku üzerinde yoğunlaşmaktadır. Dr. Uraz, yüksek lisansını Glasgow Üniversitesi'nde tamamladıktan sonra 2020 yılında Southampton Üniversitesi'nden Uluslararası Hukuk alanında doktorasını almıştır. Dr. Uraz, 2017'den beri Uluslararası Soykırım Araştırmacıları Birliği (International Association of Genocide Scholars - IAGS) Kararlar Komitesi üyesi, 2020 yılından beri ise AVİM Misafir Araştırmacısıdır.

Atıfta bulunmak için: URAZ, Onur. 2026. "PUTİN YARGILANMAYA ÇALIŞILIYOR: PEKİ YA BATI'NIN SUÇLULARI?." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Analiz No.2023 / 9. Mart 28. Erişim Ekim 31, 2026. https://avim.org.tr/public/tr/Analiz/PUTIN-YARGILANMAYA-CALISILIYOR-PEKI-YA-BATI-NIN-

SUCLULARI

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE
Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax**: +90 (312) 438 50 26
@avimorgtr
https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi
E-Posta: info@avim.org.tr
http://avim.org.tr

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır